BIDAUD, Samuel: *LE CONCEPT LINGUISTIQUE D'OPÉRATIVITÉ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2019. 132 p. ISBN 978-80-244-5613-3.

Samuel Bidaud se ve své monografii s názvem *Le concept linguistique d'opérativité* věnuje principu operativity (*opérativité*) francouzského lingvistu Gustava Guillauma a jeho aplikaci na různé jazykové jevy (především na český jazyk), ale taky na literární teorii, konkrétně na román M. Prousta *Hledání ztraceného času*, v rámci interdisciplinárního bádání na rozhraní lingvistiky a literární vědy. Monografie tak poskytuje nejen přehled a rozšíření principu operativity v jazykovědě, ale i velice inovativně ukazuje cestu možného interdisciplinárního přesahu konceptu operativity.

Autor uspořádal monografii do tří základních tematických částí, a to konkrétně:

- kapitola představující úvod a stručný přehled konceptu operativity, zasazení do dobového lingvistického kontextu myšlení a srovnání s vybranými dalšími dvěma lingvistickými přístupy dvacátého století (strukturální syntaxí L. Tesnière a generativní gramatikou N. Chomského),
- kapitola věnující se praktické aplikaci principu operativity na gramatický systém češtiny a to na vybrané gramatické kategorie nominální (číslo, rod, pád) i verbální (vid, čas, způsob, rod),
- kapitola dedikována aplikaci na literární dílo M. Prousta.

V této recenzi se zaměřím na první dvě tematické části, kapitolu o M. Proustovi ponechám stranou, jelikož není objektem lingvistické analýzy. Obecně lze shrnout, že se odborně jedná o práci jednoznačně přínosnou pro českou jazykovědu a to především z důvodu aplikace principu operativity na gramatický systém českého jazyka. Dílo reprezentuje originální počín, jelikož slovanské jazyky doposud nebyly podrobeny lingvistické analýze z hlediska teorií G. Guillauma. Bidaud představuje první ucelenou a podrobnou analýzu českého jazyka z hlediska teorie operativity. Doposud podobná analýza češtiny nevznikla hlavně proto, že dílo francouzského lingvisty není rámci české jazykovědy velmi známo. Přitom se český gramatický systém, hlavně co se týká kategorií vidu a pádu, jeví z hlediska principu operativity jako vhodný na analýzu.

Princip operativity zakládá na vnímání jazyka jako dynamického systému, který je v neustálém pohybu časovém i prostorovém. Guillaume používá pojem „pohyb myšlení“ (*mouvement de la pensée*), kterým označuje elasticitu a dynamičnost gramatických kategorií. Tyto se v aktu *parole*, v jazykovém užití, neustále „pohybují“, např. od jednotlivého k obecnému a naopak, jak Bidaud ilustruje na příkladu systému členů ve francouzštině. Pro lingvistiku operativity je příznačný moment aktualizace jazykového systému, akt přechodu od *langue* k *parole*. Nemůžeme proto zařadit, jak Bidaud upozorňuje, lingvistiku operativity ani do dobových strukturálních teorií zabývajících se jazykem jakožto statickým systémem, ani do nově vznikajících pragmatických disciplín zkoumajících jazyk výlučně z hlediska jeho užití. Lingvistika operativity představuje pomyslný přechod od *langue* k *parole*, hledá definici možného propo-

jení mezi strukturální lingvistikou a konkrétním užitím systému v aktu promluvy. Teorie G. Guillaumea bývá zařazena do kognitivních lingvistických disciplín, i když, z hlediska kognitivní lingvistiky netradičně, nezkoumá jazyk experimentálně, nýbrž se věnuje pohybu myšlení a tedy jisté formě jazykové kognice, na úrovni teoretické a spíše zaměřené na gramatický systém daného jazyka.

Bidaud aplikuje operativní pohyb v rámci gramatického systému češtiny na nominální a verbální gramatické kategorie, jen pro ilustraci načrtnu jak Bidaudova aplikace vypadá. Pohyb myšlení se v případě pádů odehrává spíše na osi prostorové než časové, a to v návaznosti na funkční klasifikaci pádů směrem od nejprototypičtější k nejméně prototypické funkci: u pádů je prvotní jejich funkce nominální (nominativ a akuzativ, například „Jana čte knihu“), pohyb pak směřuje k druhé nejdůležitější funkci, adjektivální (genitiv, například „dům mé sestry“) a končí u funkci adverbiální (lokál nebo instrumentál, například „v kuchyni krájím chléb nožem“).

Dovolím si několik poznámek k první kapitole, ve které autor kromě úvodu do teorie G. Guillaumea přináší návrh na srovnání lingvistických přístupů Guillaumea s dvěma předními lingvisty dvacátého století, L. Tesnièreem a N. Chomským. Bidaud vidí styčné body mezi třema lingvisty, navrhuje dokonce použít pojem „operativita“ na valenční syntax L. Tesnière a na generativní syntax N. Chomského. Obzvlášť v případě Chomského lze říct, že Bidaud představil originální druh srovnání, vzhledem k faktu, že Chomského generativismus se obvykle nespojuje s evropskými strukturálními lingvistikami, spíše naopak. Bidaud se snaží najít společné črty spočívající především v ideji dynamičnosti, tato se jeví u Guillaumea v podobě operativity a pohybu myšlení a u Chomského se jeví v podobě transformačních pravidel. Snaha o sblížení či smíření dvou hlavních proudů lingvistiky minulého století je rozhodně odvážný počín, styčné body jsou ale jen stručně nastíněny a zasloužili by si hlubší analýzu, protože se jedná o poněkud odvážné tvrzení. Z tohoto pohledu je Bidaudovo srovnání spíše povrchní, nabízí se otázka, proč si autor vybral zrovna tyto dva lingvisty na dokladování podobného způsobu myšlení, ve snaze o nastínění faktu, že princip operativity v jazyce a jeho ponímání jakožto dynamického systému se netýká pouze jednoho singulárního lingvisty, ale naopak, zahaleno do jiných terminologických pojmů a rámců, vznikalo obdobné myšlení i na jiných místech světa. Autor své rozhodnutí bohužel nevysvětluje. Jeho volba je zcela legitimní, nýbrž existuje možnost jiné volby. Proč se například autor nevyjádřil k lingvistice Pražského lingvistického kroužku, která by se taktéž dala popsat jakožto vnímání jazyka dynamicky, především v případě Mathesiova pojmu *pružní stability* (Mathesius, 1932) nebo *aktuálního členění větneho*, Firbasovy *funkční větne perspektivy* (Firbas 1957) a pod. Pražská škola se podobně jako lingvistika operativity G. Guillaumea snažila vyrovnat s nelehkým úkolem popsání přechodu od *langue* k *parole*, bez upuštění od strukturálního myšlení a systémového vnímání jazyka. Mnohé další lingvistické teorie by se daly srovnávat s lingvistikou G. Guillaumea. Autorův výběr L. Tesnière a se dá odůvodnit společným frankofonním kontextem, v případě Chomského působí ale srovnávání do jisté míry silně. Pokud mělo srovnávání Guillaumea s Chomským nést záměr sblížení strukturalismu a generativismu, mohl autor tomuto nelehkému úkolu věnovat větší prostor a poskytnout komplexnější analýzu.

Jako nejdůležitější přínos monografie hodnotím aplikaci principu operativity na češtinu, což může být zajímavé pro české lingvisty věnující se historii jazykovědy, ale taky morfologii a gramatickému systému češtiny obecně. Díky monografii Bidauda si můžeme připomenout

důležitost teorie francouzského lingvisty, jeho dobový význam a současnou aktuálnost, Bidaud svými aplikačními kapitolami zdůrazňuje i neomezené pole aplikací nejen v lingvistice. Formálně monografie uspokojuje požadavky žánru, je napsaná odborně, věcně a srozumitelně. Je určena odborné lingvistické obci, ale může být použita i jako učební pomůcka pro studenty bakalářského a magisterského stupně studia. Rovněž je její uplatnitelnost rozšířena v poslední, literárněvědně zaměřené kapitole. Stylisticky a gramaticky je monografie zvládnutá výjimečně dobře, práce je čtivá a přehledná. Důležité body jsou vícekrát zopakovány a vysvětleny různými způsoby, doloženy četnými příklady.

Bibliografie

FIRBAS, Jan: Some thoughts on the function of word-order in Old English and Modern English. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. A, Řada jazykovědná, roč. 6, č. A5, s. 72–100.

MATHESIUS, Vilém: O požadavku stability ve spisovném jazyce. In: Spisovná čeština a jazyková kultura. Eds. Havránek, B. – M. Weingart. Praha: Melantrich 1932, s. 14–31.

Ludmila Lacková
Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Olomouc